

[LLIBRES](#) | [PUNT DE LLIBRE](#)

Mercè Ibarz: “El pagès ja no sap per què treballa”

L'escriptora ha reunit 'La terra retirada' i 'La palmera de blat' a 'Tríptic de la terra' (Anagrama), un retaule que conté una tercera part inèdita, 'Labor inacabada'.

— **Gerard E. Mur**

Periodista. gerardmursole@gmail.com

[@GerardMurSole](#) [@eugenimurs](#)

20/11/2020 [Faves Tendres #42](#)

“*La terra retirada* i *La palmera de blat* estan íntimament unides, des de bon començament. Es van publicar molt seguit: el 1993 i el 1995. *La terra retirada* va sortir primer a Fraga. Després, el 1994, es va publicar aquí, a Barcelona, a Quaderns Crema. Sempre he pensat que a *La palmera de blat* li aniria bé sortir publicada amb *La terra*, que el lector pugui veure l'íntima relació que hi ha entre totes dues obres”, diu **Mercè Ibarz**, que ha saldat, finalment, aquest desig d'aplegar *La terra* i *La palmera* (ens hi podem referir així, breument) en un mateix volum. La necessitat de reunir tots dos llibres no només l'ha considerat l'autora, però, **Isabel Obiols**, editora de la divisió catalana d'Anagrama, fa anys que creu en la idoneïtat del que ja és un fet: *Tríptic de la terra* (**Anagrama**) és el “retaule” que inclou els llibres citats, als quals es suma un tercer text inèdit, *Labor inacabada*, que podem llegir com una exploració dels canvis que ha sofert Saidí i la seva perifèria durant els trenta anys que separen *La terra* i aquesta nova part.

Mercè Ibarz. I Foto: Joana de Querol

La intenció de reunir *La terra* –memòries, assaig periodístic– i *La palmera* –novel·la– ve de fa temps: “La Isabel m’ho havia proposat quan treballava a La Magrana. Aleshores, estava escrivint una novel·la i vam pensar que potser seria millor publicar el material nou. Quan vaig tenir acabada la novel·la, però, ella ja no estava a La Magrana”. Ara, autora i editora s’han retrobat: “Quan torno a pensar en reunir els dos llibres li torno a proposar i accepta”. Sobre la segona ala – Ibarz veu el *Tríptic* com un retaule: dues ales amb *La*

Núvol - Favetes Tendres 20/11/20

palmera al centre–, diu: “Penso que era bo afegir aquesta ala. El retaule, tancat, fa el llibre. Tot és indissociable”. *Labor inacabada* tornar a ser un text híbrid on els gèneres es confonen i conjunten: memòria, assaig, literatura de viatges, periodisme, etc. Aquesta mixtura de gèneres ja la vam trobar a *La terra*. I *La palmera*, malgrat estar presentada com una ficció, també espargeix memòria, és a dir, una part del que Ibarz va abocar a *La terra*. “Amb *La palmera* vaig comprendre perquè s’ha inventat la ficció. Hi havia una sèrie de coses de mi que volia treure, però no les podia posar a *La terra*. No m’enganyava, però. Era evident que havia canviat el nom als personatges de *La terra*. També el nom del poble. És detectable fàcilment que la família dels dos llibres pot ser la mateixa. A *La palmera*, els personatges estan més desplegats. Tenia ganes de continuar i la ficció també em permetia imposar la meva experiència; el periodisme, sobretot”.

La conversa amb Ibarz (Saidí, 1954) comença amb una reculada als temps de publicació de *La terra*, que va sortir a la col·lecció Quaderns de la Glera, coordinada pel poeta i filòleg **Hèctor Moret** i impulsada per l’Institut d’Estudis del Baix Cinca. “Amb l’Hèctor vam treballar molt l’original. La qüestió del lèxic sobretot”. La col·lecció avui ja no existeix. Ibarz recorda els factors determinants que acompanyen el llibre: “És un llibre que, com a mètode, com a clima, ensenya moltes coses. D’entrada té uns límits. *La terra* només es va publicar allà, a la Franja, i no se’n van fer més de 800 exemplars. Potser algun llibre va arribar a Lleida o Barcelona. No podia dir qui eren els meus lectors, però sí que estaven circumscrits a un territori molt concret; uns lectors que, més enllà de si llegien poc o molt, no llegien en català. La seva llengua de lectura era el castellà. Amb *La terra* demanava als lectors que s’enfrontessin a una llengua que no havien llegit. La llengua de lectura de la meua família, per exemple, una família lectora, era el castellà”. “La grafia de la seva parla no existeix”, escriu Ibarz, que agraeix aquests límits naturals. Uns límits que donen a l’obra una consistència única. Les restriccions poden anar a favor: “Alguns escriptors –els Oulipo, per exemple– es creen aquests límits”.

L’arribada de *La terra* a Quaderns Crema té l’origen en una decisió d’**Andreu Loncà**, que presentà el llibre al Premi Humbert Torres. Ibarz el guanya; el premi consisteix en la reedició de l’obra en l’editorial que triï l’autor guanyador. Així arriba *La terra* a la casa de **Vallcorba**, que ràpidament accepta editar el text: “Crec que el Jaume va connectar amb alguna cosa del llibre, amb el to. Ell també venia d’un paisatge similar, el del Camp de Tarragona. I també havia estat fent classes a Lleida. Anava i venia en cotxe i, si ets sensible, tot aquest paisatge similar se’t queda”.

“Saidí ha estat, i és, un observatori extraordinari”

L’agricultura és un dels temes d’exploració més fonda de *La terra retirada*, que Ibarz ja intitula amb una nova –aleshores– forma de treballar el camp. A *La terra*, l’escriptora constata com es passa de la terra guanyada –anivellada i sembrada– a la terra retirada –llaurada, però no plantada–. A *Labor inacabada*, l’agricultura és un tema que apareix menys, queda més difós, però a la conversa, Ibarz exposa quina és l’agricultura que ens envesteix avui: l’agricultura de sofà. “L’únic tipus d’agricultor que no ha entrat aquí és l’agricultor de sofà; allà no n’hi ha. Justament perquè les finques són petites. L’agricultor de sofà és aquell que gestiona la terra des de l’ordinador. Tramita la petició d’ajudes europees i executa les ordres, com ara el rec. No hi ha masos. Només una petita caseta amb l’ordinador del rec. És un tipus d’agricultura que trobem a Andalusia o Extremadura, on hi ha els grans terratinents. Tot això és el resultat de l’especulació de la terra”. A *La terra*, l’especulació queda constatada amb la retirada de terres: els agricultors cultiven la terra a la carta dels empresaris; se’ls diu què cal sembrar. Gira-sols? Gira-sols. Per això n’hi ha tants a *La palmera*, on el quadre de **Van Gogh** té un simbolisme clar.

“La terra és visionària; ho veiem clarament amb el daltabaix d’avui. Hem fet produir a la terra de manera salvatge. Adobs, fertilitzants, pesticides... S’ho estan carregant tot”, continua Ibarz. “El pagès ja no sap per què treballa. Fa molts anys que no ho sap. Des de les primeres maquinitzacions. L’agricultura, normalment, ha servit per proveir aliments a la pròpia comunitat.

Núvol - Favetes Tendres 20/11/20

Avui, en canvi, la majoria de les collites es llencen. És un joc, un negoci, atiat per la globalització”.

“La ciutat ha d’aprendre del que està passant als nuclis periurbans, perifèrics, rurals, digues-li com vulguis. Ara, de fet, ja en diuen *rurbà*. La gent viu al poble com es viu a la ciutat. A Saidí, a partir del migdia, no hi ha ni una ànima. La vida als pobles mereix més atenció. El que és petit reproduceix el món. Així de senzill. Allà t’ho trobes tot”. La droga, una qüestió que a *La terra* només apareix tangencialment, és un d’aquests elements connectors, igualadors, entre el poble i la ciutat. La varietat de temes abordats a *La terra* i *Labor inacabada* donen a cada llibre una lleugera forma d’estudi analític. Ara bé: “No volia caure en l’antropologia i la sociologia. No és la meua voluntat principal”. I de totes maneres, “Saidí ha estat, i és, un observatori extraordinari; dels canvis de costums, de com resisteix la gent”. Per exemple, ja no s’expliquen històries amb la traça d’abans: “Vinc d’una família de narradors orals. De bons narradors orals. El narrador oral t’explica una història que ha estat pensada; te la inscriu en el corrent de la història”.

Ibarz observa, no és una veu intrusa. Fuig de la incomoditat gratuïta, de la corrosió dels pobles. Aquella intimitat sotmesa a la comunitat. “La mirada dels pobles és una mirada que és difícil de suportar. No he volgut entrar mai en això. No m’interessa, no vull plasmar-ho. En dir-ho és suficient per al meu projecte”. “Escric des de l’intent de comprensió del que passa, sense judicis. Un amic diu que hi veu «la materialitat hipnòtica del que veus, del món en què vius». No escric res basat en aquestes mirades corrosives. La literatura és una altra cosa. Té el paper de restablir els mons de les persones. I això ja no seria corrosiu. Aquesta mirada també hi és, a les ciutats, però per sort existeix l’anonimat. No em cansaré mai de dir-ho. En un poble no ets anònim”.

El paisatge –viscut i escrit– és una altra qüestió central en les dues ales del retaule. “No fem el paisatge, el paisatge ens fa”, escriu Ibarz. Els canvis de la terra es repliquen en el comportament i en la comunitat. Ibarz explica aquesta observació: “Em refereixo al paisatge en el sentit profund. Ets el lloc on neixes, el clima, el paisatge. Tot això configura caràcters, personalitats. Jo estrenyo el cercle, però això passa a tot arreu, també a la Mediterrània. Es diu que el paisatge és una construcció del qui el mira. És una idea molt arrelada i escric en contra d’aquest pensament. En el clima i en el paisatge la persona es reconeix a si mateixa. A Saidí he sentit això, que és un pensament més aviat oriental”, apunta l’autora de *Febre de carrer*, que recomana la lectura d’*Antropologia del paisatge*, de **Tetsuro Watsuji**. Sobre el tema del paisatge, l’escriptora encara matisa: “El paisatge ens fa i és cert que el fem: escrivint-lo el faig, però el paisatge, fonamentalment, m’ha fet a mi”. Del paisatge, per cert, també en neix la tensió que genera la sensibilitat en un entorn rural. “Un pagès, en el seu terrer, no pensa en termes de paisatge”, es diu a *La palmera*. I amb més claredat, *La terra* deixa aquesta frase: “Els homes sempre se’n burlaven si un dia se t’escapava que els ababols fan bonic”. En aquesta tensió hi batega el tema, recurrent, de l’encaix.

Sobre la permanència de les observacions de *La terra* –“la periclitat”–, Ibarz deixa en mans del lector el judici de la validesa que aquestes puguin tenir avui. “El lector ho llegeix en present. Sempre ho llegirà en present. Pot trobar-hi reminiscències de la vida. Històries que hagi sentit a la família. Tots venim de la terra. Tots naixem de mare i tots venim de la terra. L’escriptor no pot dir gran cosa sobre això. El llibre s’aguanta, però. Per això te’l publiquen”.

“La meua seria una escriptura pagesa. A la manera de la pagesia antiga”

Per escriure *Labor inacabada*, Ibarz necessitava un clima i aquest clima són els anys, “que haguessin passat els anys”, que tingués la pròpia experiència de Saidí “de gran”. L’experiència és poder palpar l’evolució del lloc i de la vida. Assimilar que la família s’ha transformat. El nucli familiar s’ha aprimat, però a Saidí encara hi viu el germà. Trobar també que la casa és a Saidí: “La casa entesa en un sentit ampli. *Casa* vol dir moltes coses. Restringim la paraula al sentit físic: la residència, el lloc privat. La casa que em permet fer això, el llibre, per exemple”. O l’aventura de

Núvol - Favas Tendres 20/11/20

torna a casa i notar que ja no es carrega a les espatlles el seu pes: “Si la portes o no a sobre ja no és un problema per a tu”. Ibarz vincula aquest sentiment al neguit de l'encaix: encaixar o no encaixar, que “és un sentiment molt estès”. “*Labor inacabada* és un agraïment d'aquesta fluïdesa, ja no te n'has de preocupar. Casa és Saidí i és Barcelona”. I encara sobre el clima: “També hi ha ajudat que ara hi ha una renovada preocupació col·lectiva, ecològica en sentit ample, per la terra i el seu futur, el nostre futur al capdavant. Fa trenta anys potser era menys evident”.

Tant *La terra* com *Labor inacabada* retenen també una reflexió sobre l'ofici de l'escriptura. Al pòrtic del *Triptic*, Ibarz es presenta com una “llauradora de les lletres”. “Ho veig així i fa bastants anys que escric. Reflexiones i et mires una mica des de fora: què està fent aquesta senyora? Com en el cultiu de la terra, l'escriptura depèn del clima. I a la terra això s'ha complicat molt: el cultiu ja no depèn gairebé del clima. El clima intervé, és clar; et pot xafar la collita, però hi ha altres qüestions: ara l'agricultura és intensiva, és a dir, industrial. En diuen intensiva, però volen dir industrial. La meva seria una escriptura pagesa. A la manera de la pagesia antiga. Les terres es deixen reposar. Cada conreu té els seus ritmes. La terra s'ha de deixar en guaret perquè recuperi la saó. Tinc la impressió que és així com treballa. Provinc d'una pagesia que no és terrinent, en el sentit de la quantitat de terra; la família tenia una propietat mitjana. Una propietat repartida en moltes finques, a més. Ara toca fer això aquí o allà. Això em resulta pròxim a la manera com escric, fins i tot en el periodisme. És com ho dic en el llibre. Amb la imatge clàssica de **Miró**, que deia que treballava com un jardiner, o com un hortolà. *Jardinier* en francès pot ser les dues coses”.

Aquesta manera de treballar (“soc de ritme tranquil”, admet Ibarz) implica dubtes: “És difícil dir si ets o no professional. Faig els llibres quan els necessito fer. Quan la meva terra pròpia està preparada, quan ja ha fet tot el descans que havia de fer i està en condicions per tornar a escriure”. La reflexió sobre l'ofici acaba amb un apunt sobre els encàrrecs: “Els adoro. Els trobo fabulosos. Me'ls faig meus, no em costa gens. Potser perquè vinc del periodisme i el periodisme en si mateix ja és un encàrrec”.

Mercè Ibarz. I Foto: Joana de Querol

Núvol - Faves Tendres 20/11/20

Anem acabant amb el comentari d'un element fonamental de *La terra* i *Labor inacabada*: la cultura visual. A *La terra*, Ibarz se centra en el cinema i la televisió. A la *Labor*, l'atenció se l'enduu la fotografia. El cinema és l'escola visual i sentimental de la generació dels pares de l'escriptora: "La gent no es feia petons a la boca, de rosca, fins que ho va veure al cinema". "A la meua família, el cinema va ser la veritable finestra oberta al món. El cinema que vèiem en aquella època era el cinema de Hollywood, que dona una visió del món molt construïda". A Saidí es veia western sobretot. I la identificació era possible: "El cinema i el paisatge convertien el poble en un oest petitet".

Avui, detecta Ibarz, el western no interessa als joves de pobles rurals. "El cine western no els hi diu res i he arribat a la conclusió que és així perquè ja no hi ha animals. Jo em vaig criar amb mules, gallines, porcs, gats...". Les dones, diu, eren espectadores que quedaven fascinades pel vestuari: "A la meua mare el que més li interessava era com vestien les actrius". La mare –la Quima– té un pes important a la primera part de *Labor inacabada*, on Ibarz presenta una dona lúcida que vol constatar la seva forma d'estar al món –la manera de vestir– a través de la fotografia. La mare, a més, demana a la filla que li mostri imatges de fotògrafes que li agradin. **Germaine Krull, Grete Stern o Cristina García Rodero.** "Em feia comentaris que no he trobat en experts, en gent que s'hi ha dedicat molt. Una dona rural que ha viscut el que les fotografies de Rodero capturen resumeix la imatge en dues frases, te'n fa una síntesi". La fotografia constata un altre canvi cultural de generació: "Al temps dels meus pares no hi havia costum de fer-se fotografies. Tenien les justes: les fotografies dels pares, les de les comunions i l'altar dels morts. Jo, en canvi, ja tinc moltes més fotografies que ells. La gent cada vegada té més fotografies". Hem passat de "la fotografia d'estudi, pensada, ben il·luminada, que depenia del fotògraf i de la persona fotografiada" a la fúria de les imatges, com diu **Joan Fontcuberta**.

A banda de la mare, altres personatges –persones– importants de *Labor inacabada* són **Donya Pepita** –que no veu dots de periodista en la jove Ibarz, per allò del caràcter diplomàtic– i la tia **Carmeta**, que era la familiar *prudent*, però d'una prudència que cal explicar: "No es deia en el sentit d'algú que no es vol mullar, sinó que és un *prudent* que significa discret. Jo encara ho dic en aquest sentit; de vegades penso que tinc el lèxic de Saidí, el dels iaïos. Noto un anivellament del lèxic de tothom. La tia Carmeta era d'aquestes persones que saben molt bé el que està passant. La seva manera d'estar era la tranquil·litat".

Finalment, la conversa es tanca amb una qüestió que no podem obviar: el moviment. *La terra* i *Labor inacabada* són llibres caminats, conduïts. Escrits a peu i al volant. Ibarz diu que els llibres caminats són els urbans, però les dues ales de *Tríptic de la terra* tenen un grapat llarg de pàgines de passeig. Per camins i carreteres. "Són llibres rodats, que deambulen". Sense moure's de l'escriptori certes observacions no haurien aparegut: "*La terra* seria totalment diferent sense els meus passejos per la carretera, pels camins". "Hi ha llocs que el pagès només trepitja quan cal. Als pobles la gent es mou, sí, però per qüestions pràctiques, de necessitat: anar a comprar o visitar el metge", assenyala. *La terra* va néixer a l'autovia i *Labor inacabada* conté un viatge curt, en cotxe, a la Cartoixa de Nostra Senyora de les Fonts, a Sarinyena. La segona ala s'obre amb una cita de **Handke** que sintetitza tota aquesta reflexió: "Qui diu que el món ja ha estat descobert?".

<https://www.nuvol.com/llobres/merce-ibarz-saidi-ha-estat-un-observatori-136389>